

RÓMAI NYOMOK ERDÉLY ÉSZAKNYUGATI RÉSZÉN.

Olvastatott az erdélyi Muzeum-egylet igazgató választmányának tud. ülésén dec. 9-kén 1863.

A Kolozsvárt Nagyváradal egybekapcsoló országúton egy nap mint más nap számtalan útas jó megyen, és köztök, alig hiszem, hogy akadna bár egy is, kinek fel ne tűnt volna ama várrom, a mely a Sebes völgye közepe táján emelkedő meredek domb tetejét koronázza, és már csak azért is magára vonja az ember figyelmét, mivel nem csak oly vidéken van, a hol efféle már magában ritkaság, hanem egyszersmind első pillanatra azt is mutatja, hogy lakói nem nagyon rég hagyhatták el, mert falai csaknem épen állanak fenn. De a mily bizonyos, hogy e romot távolról sok ember látta, éppen oly bizonyos az is, hogy kevés vette magának azt a fáradságot, hogy közelebről megtekintse. Már magában az a körülmény, hogy akarattunk ellenére is gyorskocsi és posta gyakorlatilag követtek velünk ana híres mondást: „az idő pénz,” a melyet sok mindenféle sürgetés ellenére még elvileg nem tettünk magunkévá, talán azért, mivel hazánk legtöbb fiának igen sok ideje és igen kevés pénze lévén, nem bírja felfogni, miképp lehet egyeztetni azt az időt, a melyet oly bajosan tud eltölteni, azzal a pénzzel, a mely oly könnyen elkél; hozzá járulván még az is, hogy a kérdéses építmény már külsőleg sem mutat valami ősi régiségre, és így nem igen ingerli a kíváncsiságot; végre nincs is történelmünk lapjain e várról semmi feljegyzve; e körülmények, mondom, eléggé indokolják, hogy az útas bééri, ha megtudja, hogy ama romnak neve Sebesvár, hogy a Gyeröfy családé volt, a mely hajdanában Kalotaszeg legnagyobb részét bírta, de a mely kihalt. A völgyben elterül a hasonnevű oláh falu, a mely semmiben sem különbözik a vidék többi falvaitól. A vidék, az igaz, gyönyörű; de Erdély oly dús gazdag a szép tájokban, hogy egy egy szép völgy megtekintéséért, ha csak valami rendkívüli csudával nem kínálkozik, útas ember Erdélyben nem szokta szekerét megállítani; annál kevésbbé tartja érdemesnek, hogy csak

azért Kolozsvárról, vagy bár csak a sokkal közelebb eső Bánffy Hunyadról is oda ránduljon.

Magam is sokat jöttem mentem azon az országúton, mind anynyiszor érdeklél néztem a Sebesvári romot, de soha se lehettem oly szerencsés, hogy közelébe juthassak. Magamnak nem volt soha módom csupa kéjutazásra, dolgaim meg nem vezettek oda. A végén nem is vonzott oda semmi különös érdek, és nagyon könnyen megnyugodtam rajta, hogy oda nem mehetek, hiszen valami nevezetes eredményt úgy se remélhettem volna odameletelemből.

Ez a nézet azonban tetemesen megváltozott, a midőn a lefolyt nyár vége felé, a mint éppen muzeumunk éremtárában rendezéssel voltam elfoglalva, Dr. Korbuly Bogdán tagtársunk egy téglát hozott oda, a melyen az ide mellékelt rajzon 1. szám alatt látható bélyeg állott. Kérdezősködéseim után megtudtam, hogy e téglát egy sebesvári oláhnál meglátván megvette és elhozta, de figyelme felvén ébresztve, minthogy éppen érkezése volt, tovább járt a dolog után. Utánjárása következtében el is vezették egy pusztá helyre, a honnan, az odavaló lakók állítása szerint, nem csak a kérdéses téglát ásták ki, hanem akármikor is kevés ásással ahhoz hasonló téglát és faragott követ bőven lehet kiásni, és a hol bizonyosan vár vagy város lehetett. A helybeli lelkész mutatott volt neki ama helyen talált pénzt és más apró régiséget is, de hogy azok mifélék, nem tudja, stb.

A béhozott téglá, noha a rajta levő bélyeg mint csaknem feloldozhatlan talány állott előttem, oly világosan hordozta magán a római jellemet, hogy az iménti elbeszélés bévégzése után első kérdésem a volt, ha vajjon nem kaptak-e ott valami feliratos követ is? De erről sem tudott tudósítom bizonyosat mondani, neki nem is jutott volt eszébe afféle után kérdezősködni, és így ott hagyott a béhozott téglával szemben, a melynek bélyege, a mint

egyfelől boszantott talányos voltával, úgy más felől felszólítani látszott, hogy kövessek el mindent arra, hogy a hely színére elmehessek, és magam szemeivel szerezhessenek bővebb felvilágosítást arra nézve a mit a hallott beszéd inkább csak sejtetett mint megértetett.

A szerencse ez alkalommal kitünően kedvezett; mert nagyméltóságú elnökünknek éppen akkor akadván igazítani való dolga Feketetón, a mikor jelentettem neki a dolgot és kifejeztem előtte abbéli ohajtásomat, hogy a hely színére elmehessek a dolog bővebb megvizsgálására, szokott kegyességével azonnal megígérte, hogy nem csak elviszen magával, hanem maga is eljő oda, és e végre úti tervét úgy intézi, hogy a délelőtti időben egynehány órai időnk maradjon, a szándékolt kém szemle kivételére. E mellett még tekintetbe jöven az is, hogy vezetőre ily kirándulásnál mindig szükség van, és tudtomra esvén, hogy Bánffy Hunyadon névszerint Pogány Károly ur már járt a kérdéses helyen, sőt onnan holmi régiséget hozott is, ő nmlga úgy tervezte az utazást, hogy estére Hunyadra menvén, ott Pogány Károly urral együtt állítsuk meg a követendő eljárást, és reggel indulván Hunyadról elég időt nyerhessünk a vizsgálatra.

Bánffy Hunyadon megtudám, hogy Pogány urnál csakugyan van három téglá, de azokat nem ő maga hozta el a hely színéről, hanem jó reménységű rokona, a helybeli róm. kat. főgymnasiumban tanuló Török Bertalan szedte fel egy séta alkalmával és tette le atyai rokonánál.

E tégladarabokat megvizsgálván, kettőn a már 1. szám alatt közölt bélyeg csonka maradványait találtam, de a 3-dik egy új bélyeget mutatott, a melyet itt 2. szám alatt rajzban bemutatok. Ez tisztán egy Coh. II-dát tüntet fel, de ennek közelebbi kijelölése fájdalom a tégláról letört, és csak két vonás csonka csúcsa szolgálhat a kitalálás alapjául.

Nem akarom olvasóimat az utazás részleteinek elbeszélésével untatni, azért bocsánatot kérek, ha egy ugrással a hely színén termek, és eléadom, mit találtam.

Kolozsvárról Várad felé menve, Bánffy Hunyad és Feketető közt csaknem éppen fél távonyira balra nyílik az a völgy, a melynek közepe táján fekszik Sebesvár romja. E völgy torkolata és az országút közt foly a Körös, és éppen a völgy nyílásánál szakad belé a Sebes pataka. A hol a két folyó egyesül, a tőlök képzett szögben egy magaslaton egynéhány ház van, a mely a faluhoz tartozik. E magaslaton délkeleti irányban áthaladva egy lankásan emelkedő, és imitt amott ritkás cserjével bennőtt hágó az a hely, a honnan az eddig említett téglák kerültek. A szerteszt heverő téglá, cserép és kődarabok, a melyeket a kökeménynyé vált mészragacs még most is csaknem elválaszthatlanul egybe tart, világosan mutatja, hogy e helyt sokat turkálták és vájtak, fájdalom csak azzal a közönséges czállal, hogy a büszke Róma hajdani művei romjaiból anyagot szedjenek az építésre.

Csak keveset szétnézve több mint 10, bélyeges tégladarabot találtam, de részint valamenynyien csak a már ismert bélyeget mutatták, részint anynyira elváltak darabolva, hogy a volt bélyegből csak imitt amott maradt egy vonás. Mégis hármát érdemesnek találtam, hogy elhozzam, és ezekről alább bővebben fogok beszélni. Ez a felturt hely tetemes kiterjedésű. Mekkora, azt még hozzávetőleg se lehet meghatározni, mert az egész pázsint és cserje borítja, de igen hihető, hogy a Körösig értek, ha nem is az épületek magok, legalább kertek és sétáló ligetek. Csudálva kerestem a kerítő erőd nyomait, nem tudván képzelni, hogy akkora telep mint nyilt falu állott volna fenn, de semmit sem tudtam felfedezni, a mi csak távolról is hasonlított volna aféléhez. Nem sokára megfejtődött e talány. Megérkezének ugyanis Hunyadi ismerőseink és magokkal hozták a Sebesvári lelkészt T. Petrisor János urat, a ki megmondá, hogy még nem vagyunk a valódi telep helyén, és felvezetett a domb tetejére, a hol rögtön szemünkbe ötlött a nagyszerű sánczolatot jelelő emelkedés. Ez egy csaknem szabályszerű négyszög és elfoglalja a magaslat egész tetejét, a mely egy meglehetősen egyenes felsík és a katastrális mérések szerint 5 hold és 220 □ ölnyi területű. A sánczolat a várrontól északkeletre mintegy 1600 ölnyre fekszik, mindjárt a völgy elején, a melynek a közepén van a várrom. A sánczolon belül törökbúza földek vannak, és a törökbúza akkor még nem levén leszedve, további vizsgálat alá nem jöhetett, bójártuk tehát a sánczot magát. Ennek oldalai csaknem az égtájak irányában nyúlnak el. Mi a megkerülést a nyugati vonalon kezdtük dél felé haladván. A déli oldalon maradványokat látunk egy nagyszerű vízvezetésből, a mely a Sebesvári rom háta mögöl, csaknem másfél mérföldnyi távolból hozta a vizet a telepeseknek és a helyőség számára. A keleti oldal közepe táján megszakad a sáncz és világosan mutatja egy kapu nyomát, a melytől kelet felé a lejtőn le tisztán kivehetni a hadút nyomait, a mely hihetőleg a Kolosvár helyén létezett állomástól vezetett ide, és a mely éppen a kapu előtt a Körös felé elkanyarodván, a sánczon kívül és azt megkerülve a domb nyugati lejtőjén le halad tovább a Körös felé, a melyen a Sebes patak beszakadásán innen át is kelt. Kérdősködéseink a nétalán tett ásások eredményei iránt eredménytelenek levén, bé kellett értünk egy csaknem ép téglával, a melyet egy odavaló paraszt ember hozott, a lelkésznél levő apróságok megtekintésével, és a lelkész jelentésével, hogy a faluban egy embernél hir szerint van egy kölap, a melyen 15 rend írás van, de ez az ember a kölapot a kemenczéjébe rakta, a honnan csak úgy lehet kivenni, ha a kemenczét lebontják, a mire ő csakugyan vállalkozott is. Ez alatt lehaladtunk a Körös felé, és a mig ő nmlga a lelkésznek kezébe egy kis özszeget tett le a muzeumunk érdekében eszközlendő ásatások költségei fedezésére, a szerencsés véletlen vélem egy tégladarabot vétetett fel, a mely a Körös mellett levő pálinkafőzőház istálló-

jának az ajtaja előtt hevert a sárban, és a melyen egy új bélyeget fedeztem fel.

Lássuk már most vizsgálódásunk eredményét:

A hely színét megtekintvén, az ember első pillanatra meggyőződik, hogy ott nem valami falu féle kis helység, hanem valóságos város jellemű telep lehetett. Már magában véve a táborhely kiterjedése álló táborra, még pedig nem csekély számú őrizet számára mutat, a sánczolon kívül észlelhető épületrommaradványok pedig akkora kiterjedésű helyet foglalnak el, hogy tekintélyes városnak tökélyesen bélik. Itt tehát Colonia volt. Mi volt a neve? Ahhoz még most nem lehet hozzá vetni, a míg egy szerencsés véletlen vagy feliratos köemlék vagy más útmutatás által rá nem vezet.

De lássuk az ott talált tárgyakból mit lehet eddigelé következtetni:

A Bánffy-Hunyadon Pogány Károly urnál levő tégladarab Cohors secundát emlit. A töredékesen megmaradt két vonás tetejét az épen meglevő H betű tetejével összenézve, nem merem H maradéknak venni, mert egyfelől nem olyan a teteje, mint a H-é, másfelől jóval közelebb is állanak egymáshoz. Részemről, egy csaknem bizonyosságszerű sejtelem azt gyaníttatja velem, hogy I és L betűk csúcsait látom, és ekkor a jelölt Cohors: „Cohors secunda Illyrica“ volna. Helyes-é sejtelmem? Remélem találunk majd ép téglát is ilyen bélyeggel.

E mellé a bélyeg mellé sorozom azt a töredéket, a melyet a hely színén magam szedtem fel, és a melynek rajza itt 3. szám alatt látható. Itt vagyon egy C betű, utána H betűnek az alja, tehát CH, kétségen kívül ismét Cohors. A H után egy vonás alja látszik, a mely vagy I vagy P betűnek lehet csak maradványa. A betűk jelleme a 2. számú bélyegével azonos, de meg is más Cohors bélyegének kell lennie, erre már a C és H közül hiányzó o betű és a H után következő vonás mutatja, a mely ha számjegy, a másik számjegy alakjától merőben különbözik; ha P betűnek az alja, egy Cohors Prætoriat sejtethetne.

Viszszatérve most az 1. szám alatt lerajzolt bélyegre, vessük össze vele a 4. szám alatt állót. Feltűnő hogy e két bélyeg azonos, az utolsó előtti vonást kivéve. Azonban az illető téglán tisztán kivehetni, hogy az e vonáshoz aggatott lábforma toldalék, nem a bélyeg nyomásának köszöni lételet, hanem valószínűen egy a bélyeg alá jutott kis forgácsnak a nyoma, és így kétségen kívül a két bélyeg egy. De mit jelent? Én hajlandó vagyok ezt is így olvasni: Cohors II-da Illyrica, még pedig:

1. Azért, mivel az egészen avatatlan kéz látszik. Ugyanis a C betűt kivéve egyik betű sem hasonlít latin betűhez, pedig kétségen kívül az akart lenni. A C után következő vonás épp' oly kevéssé kerek mint szegletes, az utána következő hosszu, rövid és ismét hosszu vonások a H-t pótolják, a H második vonásához ragasztott horog a II szám rövid vonásainak értetlen utánzása, az után a következő I tiszta, az erre következő vonás al-

ján látható kis kanyarítás pedig éppen az L betű aljára illeszteni szokott vonást helyettesítheti.

2. Ha itt csakugyan állomásozott Illyricumban toborzott hadcsapat, a mi nem is nagyon valószínűtlen, igen könnyen megeshetett, hogy egy abba tartozó legény egy bélyeget készített az egyszerű látott, de éppen akkor előtte nem volt eredeti bélyeg után, és igen könnyen ferdíthette el annyira a betűket tudatlan, barbar kezével.

3. Még hátra volna az az eset, hogy ezek betűk nem is akarnának római betűk lenni. Ámde éppen oly kevéssé görögök, és az utóbbtól még csak az maradna hátra, hogy kopt betűknek nézzük. Ámde a kopt betűk hajlott és görbe vonásai még sokkal távolabb állanak az itt szemlélhető merev vonásoktól.

Az 5. szám alatt közlöm annak a bélyegnek a rajzát, a melyet az istálló ajtaja előtt a sárból szedtem fel. E betűk talányát így fejtem meg:

Váradi Ádám urnál Déván volt alkalmam látni egy Várhelyről került téglát, a melyen az itt 7. szám alatt lerajzolt bélyeg van. E bélyeget nem lehet másként olvasni mint LEG (io) XIII G' (emina) AVR (elius) Mommo, de a betűk rajta mind fonákul állanak. E bélyeg készítője tudta, hogy a bélyegre a betűket visszás rendben kell metszeni, hogy a lenyomaton helyes rendben jöjjenek ki, de elfelejtette, hogy a betűket is meg kell fordítani. A betűk ezért fonákul jöttek ki.

Torma Károly urtól van muzeumunkban egy téglá, a melyen a 8. szám alatt lerajzolt bélyeget láthatni. E bélyeget ő így olvassa COH (ors) II NV (midarum) átlátván, hogy a betűk fonákul állanak, de elfelejtette megfordítani, és így az alját vette tetőnek. Helyesen felfordítva e bélyeg COH (ors) II NA (valis?)-nak olvasandó, a mely olvasásban kiegészítem helyes voltáról ugyan nem állok jót, de bizonyos vagyok, hogy a meglevő betűket helyesen fejtettem meg. A bélyeg metszője a lenyomandó iratot éppen helyes alakjában tette a bélyegre, és így a lenyomatban nem csak magok a betűk, hanem a betűk rendje is fonákul jött ki.

Ugyanez történt a kérdés alatt levő bélyeggel is, a mely, ha helyesen megfordítjuk II AEG (yptiaca) olvasást ad, és azt mutatja, hogy a Sebesvár melletti dombon létezett római állótábor őrizetében egy Cohors II da Aegyptiaca vagy Aegyptorum is volt, és ez vezetett volt arra gondolatra, hogy az előbbeni bélyeg talányos vonásait kopt betűkkel vessem egybe.

E bélyegből tehát a jö ki, hogy a Sebesvári állótábort legalább három cohors, u. m. egy Prætoria, egy Illyrica és egy Aegyptiaca őrizték, és így a várőrizet, ha a lovasság arányos számát hozzáadjuk, 2500 harczost számlált, és ez új bizonyosság arra, hogy jelentékeny teleppel van dolgunk.

A helyökön talált többi régiségek a következők:

1. egy bronz kulcs, a melyet hasonlóképpen lerajzoltam természetes nagyságában. E kulcs tollán látható rovátkolás meglehetősen mesterséges zármutat, a melynek szerkezete egészen más lehetett

mint a mostani záruké, miután a kulcs szárának négyszögű volta arra mutat, hogy a zárban nem forgatták. Igen messze vinne, ha e zár szerkezetéről bővebben akarnék értekezni, csak annyit jegyzek meg, hogy sokban hasonlított az ugynevezett Chubb-féle zárukéhoz, és a hozzá tartozó kulcs nélkül nem lehetett kinyitni.

2. Egy egyszerű kis bronz karika, hihetőség gyűrű, ennek rajza is közölve van.

3. Egy ezüst gyűrű a melynek sima fejébe e három betűt VTF fonákul bévésve láthatni. Ez a gyűrű tehát pecsétnyomóul szolgált. Rajzát adom. Nevezetes róla, hogy ezüst, és feltűnő külső karimájának csaknem 4 szögű az alakja.

4) Egy billon denár.

F: SEPT (imius) SEV (erus) PERT (inax) AVG (ustus) I (mperator) TR (ibunicia) P (otestatis anno) VIII., a császár babérkoszorus feje jobbról.

H: (A) E (qu) I (t) A (ti) AVG (usti) balra fordult női alak jobbában bőség szarvát baljában mérleget tart. *)

Ennek a Krisztus születése után 200-ban vert pénznek hitvány ezüstje tanuskodik a Római pénzügy már akkor béállott hanyatlásáról.

5) Egy aureus

F: IMP (erator) CAES (ar) VESPASIANVS AVG (ustus), a császár babérkoszorus feje jobb felől.

H: ROMA RESVRGENS, a fedetlen fejű és togába öltözött császár bal felől állván jobbát nyújtja az előtte térdelő sisakos és vértés Rómának, mintha felakarná emelni.

Ez aranypénzről, a melynek itt egy gypszle nyomtatát bemutatom, egy kissé bővebben kell szólnom.

A mint az első pillanatra feltűnik, a Tribunicia Potestas nincs e pénzen, és annál fogva lehetetlen pontosan meghatározni, melyik esztendőben verték. De egy pillantás a történelemre rögtön meggyőz, hogy e pénz Vespasián uralkodása első évéből való. De hogy ezt bém bizonyítsam előbb nézzük apróra magát a pénzt.

A római pénzeket leíró könyvekben, névszerint a nekem rendelkezésemre állókban u. m. Ekhel catalogusában, Arneht Synopsisában, Rasche Lexiconában és Cohen nagyszerű munkájában ezt a pénzt nem találtam. Ezt tehát a numismaticával foglalkozó tudósok még nem látták, nem ismerik, és a Sebevárt talált példány e szerint első volna, a mely napvilágra jött, és valóságos unicum. Valódiságához és eredeti voltához nem fér kétség.

De említ névszerint Cohen egy rézpénzt Vespasián császártól, a melyet munkája első kötetében, a 317. lapon 391 és 392 számok alatt következőleg ír le:

F: IMP. CAESAR VESPASIANVS AVG. P. M. TR. P. P. P. COS. III (II) Sa tête laurée à droite.

*) Cohen 18. sz. 951. u. c. 198. p. Chr.

H: ROMA RESVRGES. Vespasien lauré debout, donnant la main à Rome agenouillée qui lui est présentée par un soldat (823: de J. C. 70) G. B.

E rézpénz ára 100 frankra van téve, és ez bizonyossága hogy nagy ritkaság.

Ha Tacitust olvassuk, mint beszéli el Vespasian trónra lépését Vitellius erőszakos halála után, átértjük mily kedves hangzásu ígélet lehetett a Vitellius és Otho közt lefolyt polgárháboru sebjeiből még vérző és a Claudius Civilis győzelmei által oly csúfosan megalázott Rómára nézve a katonai vállain uralkodóvá emelkedett imperator e jel-szava: „Róma resurges.“ A nagy ígéletet a császár a jó szerencsétől támogatva nem sokára béváltotta, és valóban a pénzverő bélyeg metszője nem ügyetlen bókot mondott urának, a midőn a szerény rezen tett ígéletét egy évvel később aranyra tette át, azzal a csekély változással, hogy resurges helyett resurgens-t metszett, a császárt, mint békehozó fejedelmet togába öltöztette, és így emelteti fel vele a saját fegyverei sulya alatt térdre roskadt Rómát.

A Sebevárt talált régiségek e legnevezetesebb darabja a Balázsfalvi muzeum birtokába ment át a többi tárgyakkal együtt. *)

A sebevári eredményeket ime elészámlálám, de a mutatkozni kezdett nyomok itt még nem szakadnak meg.

A fenn említett hadút átkelvén a Körös jobb partjára, a Körös mentiben tovább követhetni Magyarországra felé. Nevezetes az, hogy nem marad folytonosan a völgy fenekén, hanem a viz partjáig kinyúló és a vizmosás következtében szakadozott sziklafalakban végződő előhegyeken áthág. Bár mily tökélyre vitték volt a Rómaiak az útesinálást, nem volt löporuk, és egyszerű csákánnyal rést törni egy országútnak sziklákon keresztül nem fizette volna ki magát. A mostani országúton haladó útas tehát nem látja többé a római utat Bucsáig. Bucsán túl tán meglehetne kapni ismét a völgyben, a mint alább megfogom mutatni.

Feketetón egy nem remélt felfedezés lepett meg: ugyanis az ottani fogadós Kapitány Antal ur egy pénzt mutatott nekem, a melyet birtokában volt egynéhány más régi pénzzel együtt muzeumunk számára nekem át is adott. A pénz egy aureus

F: NERO CAESAR AVGVSTVS, a császár feje babérral koszoruzva jobb felől.

H: IUPPITER CVSTOS. Jupiter bokáig lefolyó

*) Ámbár nem tartozik ide, leírásom kiegészítéseül még ide teszem, hogy a fenn leirt régiségeken kívül még találtak Sebevárt egy egykoru hamis garast III. Zsigmond lengyel király korából (1587—1652), és egy dantest a melyen F: Kilianus Koch Norinbergensis van. Háromszögbe állított három korona közt három liliom; H: Verbum Domini manet in aeternum. Az aranyalma keresztrel három félkörből alakított keretben. Ezek alig ha nem trágya között kerültek az ottani szántóföldekre, és egy igen feltűnő példában mutatják, mily furesán hánnya össze a véletlenség némelykor a történelmi emlékeket, és mily óvatosan kell együtt talált emlékekből egykoru események találkozására következtetést csinálni.

1.
C V I H I I

2.
C O H I I I I I

3.
C V I H I I

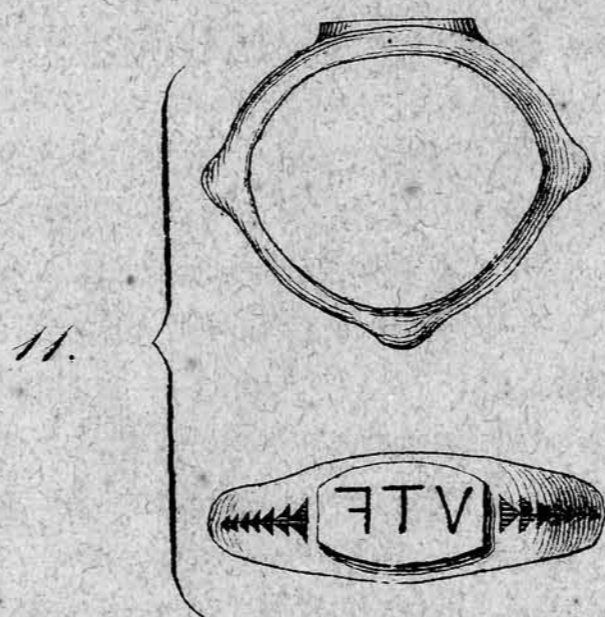
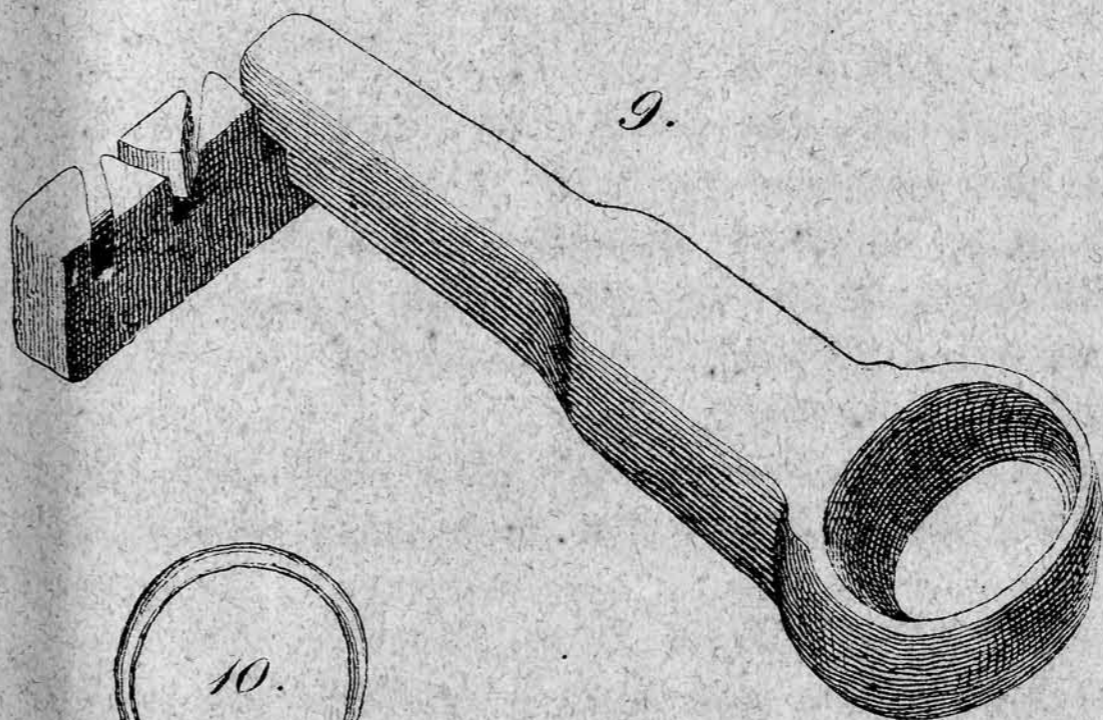
4.
C V I H I I

5.
I Y E C

6.
I X E C

7.
C I I X C E L
O M W O M R A V

8.
A I I I H O C

öltönyben egy széken ül, jobbjában villámot tart, felemelt balja egy hosszú kormánypálczára támaszkodik. (Ismerteti Cohen p. 179, Nro 12.)

és e pénzről azt mondá, hogy Feketetón kapták, oly helyen a hol római sánczoknak nyomai látszanak.

Átalában véve a pénzletek nem mutatnak mindég telephelyekre, ha a pénzt tömegesen és nem falak közt az épület belsejében, hanem a földben edényvel vagy a nélkül találják, mert a kinek elrejteni való kincse van, magános és járatlan helyet keres számára. De egyes pénzdarab, ha nem találjuk országút vonalán, mindig bizonyos jele annak, hogy vagy telep helyén vagy legalább hozzá közel vagyunk. Ez elvemtől biztatva elvezettettem magamat arra a helyre, a hol a pénzt találták.

Feketető nyugati végéhez közel egy kis patak jö ki a hegyek közül. E patak innenső, tehát balpartján mintegy 1000 ölnyi távolságra a Körös mostani partjától meredeken emelkedik egy előhegy. Az előhegy lapályos tetején találta az ott levő kis szántóföld birtokosa szántás közben a leirt pénzt. Felmászván a hegyre egy kis erőd sáncza-inak leltem világos nyomait. Alakja szabályszerű négyszög, hossza, szélessége egyaránt 30 öl, oldalai az égtájak felé irányulnak, de a mi legnevezetesebb: délnyugati sarkánál a sánczolatán kívül, mintegy 3 ölnyivel mélyebben egy körülbelül 4 ölnyi átmérőjű kör alakú sáncz látszik, világos kapcsolatban a felső erőddel, és a körsáncz közepén, egy sziklába vágott kútalaku mélység, a mely nines béomolva, csak bönöve fejlőd bokrokkal. Ez örtorony, és alatta kút. Az itt levő sánczolat állótábornak igen kicsiny; ez tehát bizonyosan nem egyéb mint u. n. statio, a hol a legközelebbi álló tábor őrizete egy kis őresapatot tartott, részint a többi

főállomásokkal való összeköttetés fentartására, részint mint előpostát az út biztossága és a közelgő veszélyek előre jelentése végett. Más felől e kis erődök posta állomások is voltak, és hogy a feketetői erre szolgált, arról meggyőződtem, a mikor az erőd megett ismét megtaláltam az országutat, a mely az örtorony sánczolata alatt a hely meredek oldalát megkerülve szépen levezet a völgybe, de ott a falu házai és kertjei közt ismét eltűnik. Irányát valószínűen a Körös felé vette, mert a mint hallottam Sonkolyosan is akadtak római nyomokra, tán Réven is. Ha ezek is római állomások, az útnak át kellett kelnie a Körösön, a mi valószínűen Búcsán tul történt, a hol a Királybágo nem enged többé az utat a Körös jobb partján tovább vinni.

Mire vezetnek e nyomok?

Kolozsvártól kiindulva római út vezet egyenesen a Szilágy felé Mojgrádnak és onnan Szilágy-Somlyóra, ez az út mintegy Szutsák táján ketté ágazott, és az egyik ág Gyalu mellett Kalotaszegnek át Sebesvárra, Feketetőra, Sonkolyosra és onnan ki Magyarország felé vezetett. Gyalu, Sebesvár, Feketető, Sonkolyos ezen az úton kétségtelen posta állomások. Gyalu és Sebesvár közt legalább még két állomásnak kellett lenni, és az út nyomát követve, aligha nem lehetne megtalálni. Aligha nyugat felé nem volt a Magyarországot Erdélytől elválasztó hegyláncz itt a római Dacia határa, és érdekes volna az e határ őrzésére kétségtelentül fennállott sánczokat és őrhelyeket felkeresni.

A mint e rövid jelentésem czime hirdeti, római nyomokat akartam mutatni Erdély északnyugati részén. Remélem, sikerült anynyi nyomot mutatni, a menyinyi egyfelől kétségtelenné teszi, hogy a római telepedés e vidékre is kiterjedett, másfelől kiindulási pontokul szolgálhatnak több és érdekesebb nyomok felkeresésére.

Finály Henrik.